



สันติภาพ

กับพุทธศาสนา: การพิจารณาเชิงแนวคิดจากมุมมอง ของโยฮัน กัลตุง

ณัฐพล จารัตน์^{1*}

รับบทความ: 17 ธันวาคม 2567 แก้ไขบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2568 ตอบรับบทความ: 23 กุมภาพันธ์ 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์บทบาทของพุทธศาสนาในการสร้างสันติภาพผ่านกรอบแนวคิดของโยฮัน กัลตุง โดยเปรียบเทียบแนวคิดของพุทธศาสนาและกัลตุง พุทธศาสนานับสันติภาพภายในผ่านการลดกิเลสและพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นรากฐานของสันติภาพภายนอก ขณะที่กัลตุงเสนอแนวคิดสันติภาพเชิงบวกโดยการลดความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรม และสำรวจความเป็นไปได้ในการบูรณาการแนวคิดทั้งสองเพื่อพัฒนาสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม

โดยพบว่าพุทธศาสนามีข้อจำกัดในบริบทสังคมสมัยใหม่ที่ซับซ้อน ขณะที่แนวคิดของกัลตุงช่วยเสริมให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างมิติทางจิตวิญญาณและสังคม นอกจากนี้ บทความนี้ได้พิจารณาถึงศักยภาพของพุทธศาสนาในการเป็นเครื่องมือแก้ไขความขัดแย้งและลดความรุนแรง พร้อมทั้งวิเคราะห์จุดแข็งและข้อจำกัดของการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าว การผสมผสานแนวคิดของกัลตุงและพุทธศาสนานำไปสู่กรอบวิเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นสำหรับการสร้างสันติภาพในสังคมที่หลากหลาย ทั้งยังสามารถนำไปใช้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนในระดับประเทศและสากล

คำสำคัญ: สันติภาพกับพุทธศาสนา การสร้างสันติภาพ สันติภาพเชิงบวก

¹ ผู้ไกล่เกลี่ยตาม พ.ร.บ.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กระทรวงยุติธรรม, ดร.

(ทะเบียนเลขที่ 724/2565)

* อีเมล: natthaphon.jarat@outlook.com

Peace and Buddhism: A Conceptual Examination from Johan Galtung's Perspective

Natthaphon Jarat ^{1*}

Abstract

This article examines the role of Buddhism in peacebuilding through a conceptual analysis based on Johan Galtung's perspective, comparing the viewpoints of Buddhism and Galtung. Buddhism emphasises inner peace through the reduction of defilements (Kleshas) and the cultivation of the mind, which serves as the foundation for outer peace. In contrast, Galtung proposes the concept of positive peace by addressing direct, structural, and cultural violence to promote social justice. The article explores the potential integration of both perspectives to foster peace in multicultural societies.

The findings indicate that Buddhism faces limitations in the complex context of modern society, while Galtung's concept highlights the connection between spiritual and social dimensions. Furthermore, this article examines the potential of Buddhism as a tool for conflict resolution and violence reduction, assessing both its strengths and limitations. The integration of Galtung's and Buddhism's concepts provides a more comprehensive analytical framework for peacebuilding in diverse societies and offers valuable insights for conflict transformation and sustainable peace efforts at both national and international levels.

Keywords: Buddhism and Peace, Peacebuilding, Positive Peace

¹ Mediator according to Dispute Mediation Act B.E. 2562 (2019) Ministry of Justice, Dr.
(Registration No.724/2565)

* Email: natthaphon.jarat@outlook.com

บทนำ

ความขัดแย้งและความรุนแรงเป็นปัญหาสำคัญที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษยชาติมาอย่างยาวนานไม่ว่าชนชั้น เชื้อชาติ หรือศาสนาใด มนุษยชาติต่างแสวงหาสันติสุขและสันติภาพเพื่อยุติความทุกข์และสร้างความยั่งยืนให้กับการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม การบรรลุสันติภาพในโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กลับเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยทั้งปัญญาและกระบวนการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและโครงสร้างสังคม

พุทธศาสนาถูกนำมาเสนอเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาสันติภาพ โดยเฉพาะการเน้นความสำคัญของ “สันติภาพภายใน” (Inner peace) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของ “สันติภาพภายนอก” (Outer peace) ผ่านการปฏิบัติธรรมที่มุ่งพัฒนาจิตใจ ลดกิเลส และสร้างความสมดุลทางอารมณ์ในระดับปัจเจก หลักธรรมในพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งเพียงการหลีกเลี่ยงความรุนแรงทางตรง (Direct violence) แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างความยุติธรรมในระดับโครงสร้างและความสงบสุขในทุกระดับของชีวิต (เดโชพล เหมนาโลย, 2552; Junichiro Tanabe, 2016)

โยฮัน กัลตุง นักสังคมวิทยาและนักสันติภาพที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งสันติภาพศึกษา ได้พัฒนาทฤษฎีเชิงลึกเกี่ยวกับสันติภาพและความขัดแย้งแนวคิดของกัลตุงมีรากฐานจากการมองสันติภาพในมิติเชิงบวก ซึ่งไม่ได้หมายถึงแค่การไม่มีสงครามหรือความรุนแรงทางตรง แต่ยังรวมถึงการจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 ที่ชี้ให้เห็นต้นเหตุของทุกข์และกระบวนการดับทุกข์ผ่านมรรค 8 และมีขนิมปาฏิฐา (ทางสายกลาง) ซึ่งเป็นแนวทางในการลดความขัดแย้งในระดับบุคคลไปจนถึงระดับโครงสร้างนอกจากนี้ หลักอหิงสา และพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา ยังเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาสันติภาพจากภายในสู่ภายนอกการเจริญสติ และการปฏิบัติธรรมที่ช่วยลดความรุนแรงและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล (พระปราโมทย์ วาทโกวิโท (พันธวัฒน์) พระมหาดวงเด่น จิตตญาณ (ตุนิน) พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) และสุวรรณี ฮ่อแสงชัย, 2562) อีกทั้ง การวิเคราะห์ต้นเหตุของทุกข์และการดับทุกข์ยังสอดคล้องกับกระบวนการการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง และทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรุนแรงของกัลตุง ประกอบด้วย ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรม เช่น การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) เพื่อแก้ไขปัญหความขัดแย้งอย่างยั่งยืน แม้ว่าพุทธศาสนาจะมีจุดแข็งในเชิงจริยธรรมและการพัฒนาสันติภาพภายใน แต่ข้อจำกัดอยู่ที่การประยุกต์ใช้ในระดับโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงสังคมยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม การผสมผสานแนวคิดของกัลตุงกับพุทธศาสนาอาจช่วยสร้างกรอบการวิเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นสำหรับสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2559)

ในบทความนี้ ผู้เขียนได้พิจารณาบทบาทของพุทธศาสนาในบริบทของการสร้างสันติภาพ โดยวิเคราะห์แนวคิดของกัลตุง พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงจุดแข็งและข้อจำกัดของการประยุกต์ใช้พุทธศาสนาในฐานะ

เครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้งและลดความรุนแรงในสังคมยุคใหม่ ตลอดจนพิจารณาความเป็นไปได้ในการผสมผสานแนวคิดของกัลตุงและพุทธศาสนาเพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพสำหรับสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนาในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังสามารถนำแนวคิดทั้งสองไปศึกษาและวิเคราะห์ในงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและสันติภาพ

โยฮัน กัลตุง: แรงจูงใจสู่การบุกเบิกสันติภาพศึกษา

กัลตุงได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งสันติภาพศึกษาด้วยบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพและการแก้ไขความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ การเดินทางสู่การบุกเบิกสันติภาพศึกษาไม่ได้เกิดขึ้นจากแรงจูงใจธรรมดา หากแต่มีรากฐานมาจากประสบการณ์ชีวิตและความเจ็บปวดที่ลึกซึ้ง

กัลตุงเกิดเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 1930 (พ.ศ. 2473) ณ กรุงออสโล ประเทศนอร์เวย์ ในช่วงวัยเด็กต้องเผชิญกับความรุนแรงของสงครามโลกครั้งที่สองอย่างแสนสาหัส เมื่อบิดาของกัลตุงถูกจับกุมโดยทหารนาซีเยอรมนี เหตุการณ์นี้ทำให้กัลตุงตระหนักถึงผลกระทบอันเลวร้ายของสงครามและความไม่ยุติธรรมนำไปสู่การอุทิศชีวิตเพื่อค้นหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งอย่างยั่งยืน เมื่อเข้าสู่มหาวิทยาลัย ได้เลือกศึกษาคณิตศาสตร์และสังคมวิทยา ความสนใจในแนวคิดเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลช่วยให้กัลตุงสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ไม่ได้จำกัดตนเองเพียงการศึกษาในเชิงทฤษฎี แต่ยังพยายามเชื่อมโยงองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดใหม่ที่เปลี่ยนวิธีการมองความขัดแย้งในระดับโลก

ในปี 1959 (พ.ศ. 2502) กัลตุงก่อตั้งสถาบันวิจัยสันติภาพแห่งออสโล ซึ่งถือเป็นหนึ่งในองค์กรวิจัยด้านสันติภาพแห่งแรกของโลก PRIO ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงการวิจัยเชิงวิชาการ แต่ยังมุ่งพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างเป็นรูปธรรม ต่อมา ในปี 1964 (พ.ศ. 2507) ยังได้ก่อตั้งวารสาร Journal of Peace Research เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในด้านสันติภาพระดับสากล ทำให้กัลตุงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีที่ส่งอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในระดับโลก เช่น ทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรุนแรง ซึ่งแยกความรุนแรงออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม รวมถึงแนวคิดเรื่องสันติภาพเชิงบวก ที่เน้นการสร้างสังคมยุติธรรมและลดโครงสร้างที่เอื้อให้เกิดความรุนแรง

แม้ว่ากัลตุงได้จากไปเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2024 แต่มรดกทางความคิดของนักสันติภาพคนนี้ยังคงส่งผลกระทบในวงการสันติภาพศึกษา ทฤษฎีและแนวทางที่เขาพัฒนายังคงเป็นแรงบันดาลใจให้นักวิชาการและผู้นำทั่วโลกใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งและสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน (โคทม อารียา, 2567; ศรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี, 2567)

ความหมายของสันติภาพในมุมมองของพุทธศาสนาและโยฮัน กัลตุง

จุดหมายสูงสุดตามความหมายของสันติภาพระหว่างมุมมองของพุทธศาสนากับกัลตุง มีความเหมือนกันหลายประการ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนวิเคราะห์แยกให้เห็นความเหมือนที่แตกต่างกันทั้งสองแนวคิด เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ความหมายของสันติภาพในมุมมองของพุทธศาสนา

สันติภาพในมุมมองของพุทธศาสนามีรากฐานอยู่บนความสงบสุขหรือสันติในจิตใจ (Inner peace) เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาเน้นสันติภาพในความหมายที่ลึกซึ้งถึงระดับจิตใจและการดับกิเลส (นิพพาน) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดและเป็นแก่นสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระดับสังคมและโลก ซึ่งเริ่มต้นความสันติจากตัวเองหรือในระดับปัจเจกก่อน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) บนฐานความเชื่อว่าความรุนแรงทั้งปวงยังได้มาจากความเป็นสันติภาพในจิตใจตนเอง หากเราระงับตั้งแต่ต้นเหตุภายในจิตใจได้ ย่อมไม่เกิดความรุนแรงสู่ภายนอก สันติภาพภายนอกจะเกิดขึ้นตามมา อีกทั้ง การสร้างสันติภาพของพุทธศาสนาต้องอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องมือและแนวทางสำคัญให้เกิดสันติภาพ เช่น หลักอริยสัจ 4 ที่เน้นการวิเคราะห์ต้นเหตุของทุกข์และแนวทางการดับทุกข์ หลักมรรค 8 เพื่อบรรลุถึงความสมดุลงាំងภายในและภายนอก หลักอหิงสา (Ahimsa) การไม่เบียดเบียนเป็นแก่นหลักของพฤติกรรมและการแสดงออกที่ช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรง และหลักพรหมวิหาร ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (พระพรหมมุนี วาทีโกวิท (พันธวัฒน์) พระมหาดวงเด่น จิตฺตยาโณ (ตุนิน), พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) และสุวรรณี อ้อแสงชัย, 2562) เมื่อนำมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสงบภายใน และสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสันติภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สังคม และระดับโลก หลักพรหมวิหารไปใช้ในการสร้างสันติภาพ สามารถทำได้หลากหลายวิธี เช่น การฝึกสมาธิ การทำกิจกรรมเพื่อสังคม การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มคน การแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เป็นต้น นอกจากนี้ พุทธศาสนายังมองว่าสันติภาพไม่ใช่เพียงการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความรุนแรงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างความยั่งยืนทั้งในระดับปัจเจกและระดับโลก แนวคิดนี้เน้นการเชื่อมโยงระหว่างความสงบภายในและการพัฒนาสังคมอย่างสมดุลด้วยการปฏิบัติอย่างมีเมตตาทั้งทางกาย วาจา และใจ และการปฏิบัติอย่างเป็นระบบตามหลักศีลธรรม (พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส, 2559)

ประเด็นที่ 2 ความหมายของสันติภาพในมุมมองของโยฮัน กัลตุง

สันติภาพ หมายถึง การไร้ซึ่งความรุนแรง โดยแบ่งความรุนแรงออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความรุนแรงทางตรง เช่น การทำร้ายร่างกาย ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เช่น ความยากจน และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม เช่น อคติหรือค่านิยมที่ส่งเสริมความไม่เท่าเทียม เรียกว่าทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรุนแรงของกัลตุงช่วยอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างความรุนแรงทั้ง 3 ประเภท และชี้ให้เห็นถึงสำคัญของการจัดการกับโครงสร้างและวัฒนธรรมที่สนับสนุนความรุนแรง (Johan Galtung, 1969) เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข เช่น การ

ลดความรุนแรงเชิงโครงสร้างในระบบเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม เป็นการลดโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งทางตรงในสังคมกัลตุงยังเน้นถึงความสำคัญของการสร้างโครงสร้างที่สนับสนุนความยุติธรรม เช่น การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อสร้างสันติภาพในระยะยาวนอกจากนั้น กัลตุงยังได้เสนอแนวคิดสันติภาพเชิงบวกซึ่งเป็นมากกว่าการปราศจากสงครามหรือความรุนแรงทางตรง โดยครอบคลุมถึงการสร้างความยุติธรรมทางสังคม ความเท่าเทียมและระบบที่ช่วยส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมที่ยั่งยืนและลดปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง (กนกพร กลิ่นดอกแก้ว และอดิพล เอื้อจรัสพันธุ์, 2565; ศรีสมภาพ จิตรภิรมย์ศรี, 2567; Johan Galtung, 1967)

ประเด็นที่ 3 การเปรียบเทียบความหมายของสันติภาพในพุทธศาสนาและโยฮัน กัลตุง

แม้ว่าแนวคิดของพุทธศาสนาและกัลตุงมีเป้าหมายเดียวกัน กล่าวคือ การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนและปราศจากความรุนแรง แต่ทั้งสองแนวคิดมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ในพุทธศาสนา สันติภาพเริ่มต้นจากการพัฒนาจิตใจของปัจเจกบุคคล โดยเน้นการจัดกิเลสและบรรลู่ถึงสันติภายใน (นิพพาน) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2561) ในขณะที่ กัลตุงมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะการจัดการความรุนแรงเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม (Johan Galtung, 1969) ในแง่ของกระบวนการนั้น พุทธศาสนามุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคล โดยใช้หลักธรรมเพื่อสร้างความสมดุลภายในที่ส่งผลต่อความสงบสุขในสังคม ส่วนกัลตุงเน้นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เช่น การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสพัฒนาและเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ทั้งสองแนวคิดมีความเชื่อมโยงกัน สันติภายในตามหลักพุทธศาสนาสามารถสนับสนุนกระบวนการสร้างสันติภาพในระดับโครงสร้างที่กัลตุงเสนอได้ ในทางกลับกัน การลดความรุนแรงเชิงโครงสร้างตามแนวทางของกัลตุงสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามหลักพุทธศาสนา (Johan Galtung, 1985)

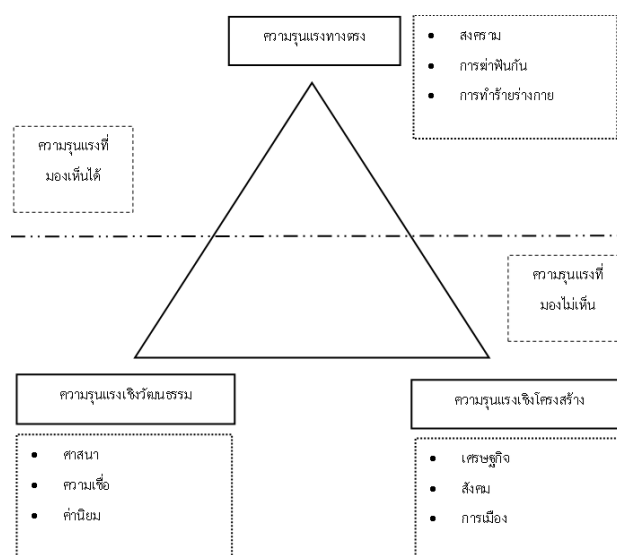
ทฤษฎีสันติภาพศึกษาของโยฮัน กัลตุง

แนวคิดของกัลตุงได้รับการพัฒนาและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มีทฤษฎีสำคัญ ดังนี้

ทฤษฎีสถาเสถียรแห่งความรุนแรง

แนวคิดนี้ได้นำเสนอในปี ค.ศ. 1969 (พ.ศ. 2512) ในบทความ Violence, Peace, and Peace Research ของกัลตุงเอง เพื่ออธิบายความรุนแรงในมิติที่ลึกและซับซ้อนมากกว่าที่มองเห็นได้ชัด กัลตุงแบ่งความรุนแรงออกเป็น 3 รูปแบบที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นหนึ่งในกรอบแนวคิดที่สำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงและสันติภาพที่มีความสัมพันธ์และเสริมสร้างกันได้แก่ (Johan Galtung, 1969) 1) ความรุนแรงทางตรง กล่าวคือ ความรุนแรงประเภทนี้เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้และจับต้องได้ชัดเจน เช่น การทำร้าย

ร่างกาย การข่มเหง การโจมตีทางกายภาพหรือการสงคราม การใช้กำลังเพื่อบังคับให้ผู้อื่นทำตาม การสังหารหมู่ ความรุนแรงนี้มักส่งผลทันทีและเห็นผลในระยะสั้น 2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้างกล่าวคือ ความรุนแรงประเภทนี้ฝังอยู่ในระบบโครงสร้างของสังคม เช่น การไม่เท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคมเป็นความรุนแรงที่เกิดจากโครงสร้างที่ปิดกั้นโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิขั้นพื้นฐานหรือการเลือกปฏิบัติในกฎหมายและระบบสังคม และ 3) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ ความรุนแรงประเภทนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ และอุดมการณ์ที่สนับสนุนความรุนแรงในโครงสร้างและความรุนแรงทางตรง เช่น ความเชื่อที่ว่าการใช้กำลังแก้ปัญหาเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ หรือการเหมารวมว่าบางกลุ่มคนด้อยกว่ากลุ่มอื่น การเหมารวมว่าผู้หญิงต้องอยู่ใต้การควบคุมของผู้ชาย การเชื่อว่าเผ่าพันธุ์หนึ่งดีกว่าอีกเผ่าพันธุ์หนึ่ง การใช้ศาสนาหรือวัฒนธรรมเป็นข้ออ้างในการกดขี่ผู้อื่น



ภาพที่ 1 ทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรุนแรง

ความสัมพันธ์ระหว่างสามรูปแบบนี้ ก่อตั้งเสนอว่าความรุนแรงทั้งสามประเภทนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยความรุนแรงเชิงโครงสร้าง มักเป็นพื้นฐานของ ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ที่สนับสนุนให้เกิดความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมช่วยให้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างดำรงอยู่ได้ ความรุนแรงทางตรงมักเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงสร้างและวัฒนธรรมที่ไม่เท่าเทียม

แนวคิดสันติภาพเชิงบวก (Positive peace)

ก่อตั้งได้นำเสนอครั้งแรกในช่วงทศวรรษ 1960 (ช่วงปี พ.ศ. 2503) โดยมีเป้าหมายในการขยายความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพ จากการมองในมิติที่แคบเพียงการหลีกเลี่ยงสงครามหรือความรุนแรงสู่การสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและยุติธรรมในทุกมิติ ก่อตั้งแยกแยะสันติภาพเชิงลบ ซึ่งหมายถึง สภาวะการไร้สงครามหรือ

ความรุนแรงทางตรง ออกจากสันติภาพเชิงบวก เป็นสภาพของความกลมเกลียว ความยุติธรรม และโครงสร้างสังคมที่ส่งเสริมความเป็นธรรมและโอกาสในการพัฒนาของทุกคน กัลตุงได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดทางสังคมศาสตร์ที่มองปัญหาความขัดแย้งในลักษณะโครงสร้าง เช่น การกดขี่ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แนวคิดนี้พัฒนาขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าความสงบสุขในสังคมต้องอาศัยมากกว่าการปราศจากสงคราม แต่มุ่งเน้นที่การจัดปัจจัยที่นำไปสู่ความไม่เป็นธรรมในระบบโครงสร้าง องค์ประกอบและลักษณะของสันติภาพเชิงบวก มีลักษณะดังนี้ (Johan Galtung, 1967; เดโซพล เหมนาโลย, 2552) 1) ความยุติธรรมทางสังคม กล่าวคือการขจัดความไม่เท่าเทียม เช่น การกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การลดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้น และการเข้าถึงโอกาสที่เท่าเทียมกัน 2) ความร่วมมือ กล่าวคือ การสร้างสังคมที่ผู้คนสามารถทำงานร่วมกันได้ โดยปราศจากอุปสรรคทางเชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม การส่งเสริมให้ทุกคนมีสิทธิและเสียงในกระบวนการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อพวกเขา 3) ความยั่งยืน กล่าวคือ การสร้างระบบที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

กัลตุงมองว่า สันติภาพเชิงบวกไม่ใช่เพียงเป้าหมายในตัวเอง แต่ยังเป็นกระบวนการที่ต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อสร้างโครงสร้างและวัฒนธรรมที่สนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน แนวคิดนี้ได้กลายเป็นรากฐานของการศึกษาและการปฏิบัติด้านสันติภาพในระดับโลก และยังคงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขความขัดแย้งและสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในปัจจุบัน จากความสำคัญของแนวคิดของนี้ผลักดันให้บทบาทของกัลตุงนำไปพัฒนาสันติภาพระดับโลก (Johan Galtung, 1967)

กรอบแนวคิดทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรุนแรง และแนวคิดสันติภาพเชิงบวก กลายเป็นรากฐานของศาสตร์ด้านสันติภาพและการแก้ไขความขัดแย้ง แนวคิดเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์ต้นตอของความรุนแรงเชิงโครงสร้างและการออกแบบวิธีแก้ไขปัญหาเชิงระบบเพื่อสร้างความยั่งยืนในสังคม นอกจากการเป็นนักวิชาการ กัลตุงยังมีบทบาทสำคัญในฐานะนักเจรจาสันติภาพในสถานการณ์ความขัดแย้งที่หลากหลายทั่วโลก บทบาทของกัลตุงเน้นการแก้ไขความขัดแย้งด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง (Conflict transformation) ซึ่งไม่ใช่แค่การแก้ไข แต่เป็นการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นโอกาสเพื่อความร่วมมือที่ยั่งยืน เช่น กัลตุงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการสร้างสันติภาพระหว่างอินโดนีเซียและติมอร์-เลสเต หลังจากการยึดครองที่ยาวนานของอินโดนีเซีย กัลตุงช่วยออกแบบกระบวนการเจรจาที่ส่งเสริมการคืนความยุติธรรมและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากสงคราม (Sabine Kurtenbach, 2017) หรือกัลตุงมีส่วนร่วมในกระบวนการเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลศรีลังกาและกลุ่ม Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) โดยกัลตุงเน้นการลดความรุนแรงทางตรงและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เช่น การลดการเลือกปฏิบัติทางชาติพันธุ์และศาสนา (Nathasha Fernando, 2018)

พุทธศาสนาในมุมมองสันติภาพของโยฮัน กัลตุง

กัลตุงสนใจศึกษาพุทธศาสนาเชิงปรัชญาซึ่งมีแนวคิดลึกซึ้งเกี่ยวกับการลดความรุนแรงและการสร้างสันติภาพในทุกระดับตั้งแต่ระดับปัจเจกจนถึงระดับโครงสร้างและวัฒนธรรม แนวคิดเชิงจิตวิญญาณของพุทธศาสนาที่เน้นการดับทุกข์และการขจัดกิเลส ผ่านกระบวนการฝึกจิตใจ เช่น การเจริญสติและสมาธิ ตรงกับมุมมองของกัลตุงที่เห็นว่าสันติภาพที่แท้จริงเริ่มต้นจากภายใน อีกเหตุผลหนึ่งคือ กัลตุงมองว่าพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดความหมายของสันติภาพไว้แค่การไม่มีสงคราม แต่ครอบคลุมถึงการสร้างสังคมที่ยุติธรรมและสมมูล นอกจากนี้ กัลตุงยังเห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ปรับตัวได้ดีในหลากหลายวัฒนธรรมและสามารถผสมผสานกับมุมมองเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างกลมกลืน (Theresa Der-lan Yeh, 2006) อย่างไรก็ตาม กัลตุงไม่ได้ยึดมั่นในศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีความสนใจในศาสนาในฐานะเครื่องมือหรือแนวทางที่สามารถส่งเสริมสันติภาพและลดความรุนแรง จึงมีมุมมองเชิงบูรณาการต่อศาสนา โดยเชื่อว่าแต่ละศาสนามีข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง กัลตุงเลือกที่จะวิเคราะห์และนำเสนอแง่มุมที่สร้างสรรค์ของแต่ละศาสนาเพื่อนำไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ศาสนาไม่ใช่เพียงระบบความเชื่อ แต่เป็นเครื่องมือที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ หากได้รับการตีความและประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

จุดแข็งของพุทธศาสนาในการสร้างสันติภาพตามทัศนะของโยฮัน กัลตุง

กัลตุงได้วิเคราะห์พุทธศาสนาในมุมมองของการสร้างสันติภาพและให้มุมมองถึงจุดแข็ง 20 ประการของพุทธศาสนาแต่การส่งเสริมสันติภาพ โดยเสนอว่าพุทธศาสนานับว่ามีความสำคัญของหลักอนัตตา ซึ่งส่งเสริมความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความสามัคคีในสังคม โดยมีหลักอหิงสาที่ให้ความสำคัญกับการละเว้นความรุนแรงต่อชีวิตทุกชนิด และความเมตตากรุณาที่แสดงถึงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น (Johan Galtung, 1985) หลักการเหล่านี้ส่งเสริมเป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นร่วมกันและความร่วมมือในสังคมอย่างสมมูล ความอดทนอดกลั้นในพุทธศาสนาช่วยยอมรับมุมมองที่หลากหลายและแนวคิดทางสายกลางนำไปสู่ชีวิตที่สมดุลและสงบสุขในระดับบุคคลและสังคม พุทธศาสนายังเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะพอควรเพื่อสนับสนุนความยั่งยืนในเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมและเน้นความสำคัญของหน่วยเล็กของสังคม เช่น ชุมชนซึ่งมีศักยภาพในการสร้างสันติภาพที่มั่นคงในระยะยาว

นอกจากนั้น พุทธศาสนา มองโลกในลักษณะองค์รวม โดยไม่แบ่งแยกธรรมชาติ มนุษย์ และสังคม พร้อมยอมรับ ความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ในทุกระบบเพื่อความสมดุล ปฏิเสธการพึ่งพาอำนาจเหนือธรรมชาติ (Theresa Der-lan Yeh, 2006) ซึ่งพุทธศาสนา มองว่า ความสงบสุขเกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง กระบวนการสองทางของพุทธศาสนาแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ทั้งมนุษย์และโลกมีผลต่อกัน หลักอนิจจังสอนให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและเข้าใจว่าการพัฒนาต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับความซับซ้อนของระบบช่วยให้สามารถปรับตัวเพื่อรับมือกับผลกระทบเชิงลึกในสังคม พุทธศาสนายังสนับสนุนการยอมรับความขัดแย้ง ในฐานะส่วนหนึ่งของความหลากหลาย และมีวิถีจัดการแบบไม่ลำดัดขั้นเพื่อส่งเสริม

การคิดแบบองค์รวมที่มีความยืดหยุ่น อีกทั้ง พุทธศาสนายังเน้นทัศนคติเชิงบวกว่า ทุกคนมีศักยภาพในการ บรรลุธรรมและมองกระบวนการชีวิตเป็นวงจรที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สอนให้มีความพยายามพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง ส่วนแนวคิดนิพพานถือเป็นสภาวะแห่งสันติสุขที่สมมูล ซึ่งแสดงถึงจุดหมายสูงสุดของการ ดำรงชีวิต พุทธศาสนาจึงถือเป็นศาสนาที่สามารถเป็นรากฐานของสันติภาพในทุกมิติของชีวิต ผู้เขียนสรุปเป็น ตารางแสดงจุดแข็งของพุทธศาสนาในการสร้างสันติภาพตามทัศนะของกัลตุง ดังนี้ (Johan Galtung, 1985)

ตารางที่ 1 จุดแข็งของพุทธศาสนาในการสร้างสันติภาพตามทัศนะของโยฮัน กัลตุง 20 ประการ

มุมมองของกัลตุง	เหตุผล
หลักอนัตตา (Non self-doctrine)	มนุษย์ไม่มีตัวตนที่เป็นแก่นแท้ ทุกสิ่งเชื่อมโยงกัน ซึ่งช่วยลดความเห็นแก่ตัวและส่งเสริมความสามัคคีในสังคม
หลักอหิงสา (Nonviolence)	การละเว้นการทำร้ายชีวิตใด ๆ เน้นความสัมพันธ์ที่สงบสุขและเคารพชีวิตทุกชนิด
เมตตากรุณา (Compassion)	การแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับบุคคลและสังคม
เป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นร่วมกัน (Collective liberation)	การพัฒนาตนเองและผู้อื่นอย่างสมดุล ส่งเสริมความร่วมมือในระดับสังคมและระหว่างประเทศ
ความอดทนอดกลั้น (Tolerance)	เปิดรับและยอมรับมุมมองที่แตกต่าง ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมและศาสนา
ทางสายกลาง (Middle way)	หลักการหลีกเลี่ยงสุดโต่งในทุกด้าน ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตทั้งในระดับบุคคลและสังคม
การใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ (Sustainable living)	สอดคล้องกับความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ความสำคัญของหน่วยเล็ก (Small units)	ส่งเสริมการจัดการในหน่วยเล็ก เช่น ชุมชนและกลุ่มครอบครัว ซึ่งง่ายต่อการแก้ปัญหาและสร้างสันติภาพ
มุมมององค์รวม (Holism)	มองทุกสิ่งในความสัมพันธ์เชื่อมโยง ช่วยหลีกเลี่ยงการแบ่งแยกธรรมชาติ มนุษย์ และสังคม
ความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง (Interconnectedness)	ทุกสิ่งในโลกเชื่อมโยงกัน ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้งในระดับโลก
ความไม่มีตัวตนที่แยกออก (No divine authority)	สันติภาพต้องเกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง โดยไม่พึ่งอำนาจเหนือธรรมชาติ
กระบวนการสองทาง (Two-way interaction)	มนุษย์และโลกมีอิทธิพลต่อกัน การสร้างสันติภาพต้องปรับเปลี่ยนทั้งภายในและภายนอก

มุมมองของกัลตุง	เหตุผล
หลักอนิจจัง (Impermanence)	ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การวางแผนต้องปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลง
ความเชื่อมโยงเชิงซับซ้อน (Complex networks)	ระบบทุกระบบมีความสัมพันธ์เชิงซ้อน การเปลี่ยนแปลงต้องคำนึงถึงผลกระทบในหลายมิติ
การยอมรับความขัดแย้ง (Acceptance of contradictions)	ความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องถูกกำจัด แต่สามารถอยู่ร่วมกันในความหลากหลายได้
การจัดการแบบไม่ลำดับชั้น (Non-hierarchical thinking)	แนวคิดแบบล้อเกวียนที่ทุกจุดเชื่อมโยงกัน ส่งเสริมการคิดแบบองค์รวม
ทัศนคติเชิงบวก (Optimism)	ความเชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพในการพัฒนาและบรรลุธรรมะ
กระบวนทัศน์แบบวงจร (Cyclic paradigm)	มองการเปลี่ยนแปลงเป็นวงจร ไม่ตัดสินว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวเป็นสิ่งถาวร
ความพยายามที่ไม่หยุดยั้ง (Continuous effort)	ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างสันติภาพ
นิพพานคือสันติภาพ (Nirvana as peace)	นิพพานเป็นสภาวะที่สมดุลและสงบสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของสันติภาพ

จุดอ่อนของพุทธศาสนาในการสร้างสันติภาพตามทัศนะของโยฮัน กัลตุง

อีกด้านหนึ่ง กัลตุงยังได้วิเคราะห์และชี้ถึงภาพรวมจุดอ่อน 6 ประการของพุทธศาสนา เริ่มจากการมีความอดทนมากเกินไป ซึ่งอาจทำให้พุทธศาสนายอมรับระบบการปกครองหรือโครงสร้างที่มีความรุนแรงหรือไม่ยุติธรรม เช่น การสนับสนุนระบอบเผด็จการ นอกจากนี้ การยอมรับโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม อาจทำให้พุทธศาสนาไม่ท้าทายความเหลื่อมล้ำในระบบเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดความยากจนและความไม่เท่าเทียมอย่างต่อเนื่อง ความถอยห่างจากสังคมของพุทธศาสนา การเน้นที่การพัฒนาตนเองในกลุ่มเล็กมากกว่าการเชื่อมโยงกับสังคมวงกว้าง อาจลดบทบาทของพุทธศาสนาในเชิงสร้างสรรค์ต่อสังคม

พุทธศาสนายังเผชิญกับการประนีประนอมกับอำนาจ โดยยอมรับความไม่ยุติธรรมเพื่อรักษาอิสรภาพทางศาสนา ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียจุดยืนด้านจริยธรรมและการสนับสนุนหลักการพื้นฐาน อีกทั้ง การยอมรับความเสื่อมตามวัฏจักร อาจทำให้ขาดความพยายามในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสถานการณ์เมื่อเผชิญกับวิกฤต สุดท้าย การกลายเป็นพิธีกรรมทำให้พุทธศาสนาอาจถูกลดความสำคัญเป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนาที่ไม่มีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้ปฏิบัติ ส่งผลให้ศาสนาหยุดพัฒนาและสูญเสียบทบาทในการสร้างสรรค์สังคมในระยะยาว ผู้เขียนสรุปเป็นตารางแสดงจุดอ่อนของพุทธศาสนาในการสร้างสันติภาพตามทัศนะของกัลตุง ดังนี้ (Johan Galtung, 1985)

ตารางที่ 2 จุดอ่อนของพุทธศาสนาในการสร้างสันติภาพตามทัศนะของโยฮัน กัลตุง 6 ประการ

มุมมองของกัลตุง	เหตุผล
ความอดทนเกินไป (Excessive tolerance)	การยอมรับระบบที่มีความรุนแรงหรือไม่เป็นธรรม เช่น การร่วมมือกับระบบการปกครองที่ไม่สนับสนุนสันติภาพ
การยอมรับโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม (Acceptance of structural violence)	พุทธศาสนาอาจไม่ท้าทายความเหลื่อมล้ำในระบบเศรษฐกิจหรือสังคม ส่งผลให้เกิดความยากจนและความไม่เท่าเทียม
การถอยห่างจากสังคม (Social withdrawal)	เน้นการพัฒนาตนเองในกลุ่มเล็ก อาจลดผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมวงกว้าง
การประนีประนอมกับอำนาจ (Compromising with power)	ยอมรับความไม่ยุติธรรมในระบบการเมืองหรือเศรษฐกิจเพื่อรักษาอิสรภาพทางศาสนา
การยอมรับความเสื่อมตามวงจร (Acceptance of decline)	อาจปล่อยให้สถานการณ์แย่ลงโดยไม่พยายามเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นจะดีขึ้นเองในอนาคต
การกลายเป็นพิธีกรรม (Ritualization)	พุทธศาสนาอาจถูกลดความสำคัญเป็นเพียงพิธีกรรมที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตจริง ทำให้ศาสนาหยุดพัฒนาและอาจเสื่อมถอย

เป้าหมายสูงสุดของสันติภาพในแนวคิดพุทธศาสนาและโยฮัน กัลตุง

เป้าหมายสูงสุดของสันติภาพของกัลตุง ไม่ได้ถูกกำหนดในลักษณะที่เป็นจุดหมายปลายทางเช่นกับพุทธศาสนา แต่เป็นแนวทางที่มีพลวัตเกี่ยวข้องกับกระบวนการและความสมดุลในระดับโครงสร้างและวัฒนธรรมที่ยั่งยืน เน้นย้ำการสร้างสันติภาพเชิงบวก (Positive peace) กล่าวคือ การขจัดความรุนแรงในทุกมิติ ไม่เพียงแต่การไม่มีสงครามหรือความรุนแรงทางตรง (Direct violence) แต่ยังต้องไม่มีความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural violence) (Johan Galtung, 1969) การสร้างโครงสร้างสังคมที่ยุติธรรม เป็นระบบที่ช่วยส่งเสริมความร่วมมือ ความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลถึงระดับโลก และความสัมพันธ์แบบสมดุลและยั่งยืนระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ กัลตุงเน้นว่าการอยู่ร่วมกันต้องมีความหลากหลายและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Symbiosis and diversity) เป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ (Process-oriented goals) ดังนั้นสันติภาพสามารถประยุกต์ใช้ในบริบททางสังคมที่ซับซ้อน โดยไม่ยึดติดกับมิติทางจิตวิญญาณหรือศาสนา แต่เน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเชิงระบบให้สนับสนุนมนุษยชาติในภาพรวม (Theresa Der-lan Yeh, 2006)

กัลตุงมองสันติภาพเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม โดยไม่มีการหยุดนิ่งสันติภาพในมุมมองนี้ไม่มีจุดจบสิ้นหรือความสมบูรณ์แบบ เพื่อสร้างโลกที่ปลอดความรุนแรงในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ การลดช่องว่างระหว่างศักยภาพและความเป็นจริงของมนุษย์ในแง่สังคม เมื่อเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาที่กำหนดเป้าหมายสูงสุดคือ นิพพาน (Nirvana) เป็นการดับทุกข์และสิ้นสุดการเวียนว่ายตายเกิดในแง่ของจิตใจ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) สำหรับนิพพานเป็นสภาวะที่หลุดพ้นจากความทุกข์และความวุ่นวายทั้งปวง เป็นสภาวะที่ไม่มีการเกิดใหม่ หลุดพ้นจากวิภวสงสาร ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความปรารถนา และไม่มีความยึดติดใด ๆ นิพพานจึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาหรือเป็นเป้าหมายสูงสุดของสันติภาพเชิงพุทธ ซึ่งนิพพานสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ สอุปาทิเสสนิพพาน กล่าวคือ นิพพานที่ยังมีชีวิตอยู่ หมายถึง การดับทุกข์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และอนุปาทิเสสนิพพาน กล่าวคือ นิพพานที่ไม่มีชีวิตอยู่ หมายถึง การดับทุกข์หลังจากการตาย (พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, 2558)

ผู้เขียนพิจารณาว่า สันติภาพในความหมายหรือในมุมมองของกัลตุง เป็นสภาวะของสันติภาพที่สัมผัสได้ทางด้านร่างกายและจิตใจเช่นเดียวกับแนวคิดของพุทธศาสนา ข้อที่ต่างกันอย่างชัดเจน คือ สันติภาพของพุทธศาสนานอกจากมองความสันติภาพในขณะที่ยังมีชีวิตแล้ว ยังครอบคลุมถึงสันติภาพหลังการเสียชีวิตด้วย ในขณะที่สันติภาพของกัลตุงมองสันติภาพในขณะที่มนุษย์นั้นมีชีวิตโดยไม่สร้างความรุนแรงต่อตนเองและสังคม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาและสันติภาพในมุมมองของกัลตุง เป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องกันในเป้าหมายที่มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน แม้ว่าทั้งสองจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน แนวคิดพุทธศาสนา มุ่งเน้นการพัฒนาสันติภาพภายใน ผ่านการปฏิบัติธรรม ลดกิเลส และสร้างสมดุลในระดับจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างสันติภาพภายนอก ขณะที่กัลตุงเน้นมิติของโครงสร้างทางสังคม โดยการลดความรุนแรงเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความยุติธรรมและสังคมที่เท่าเทียม แนวคิดทั้งสองชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการระหว่างมิติทางจิตวิญญาณและโครงสร้างในการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้พุทธศาสนาในสังคมปัจจุบันยังมีข้อจำกัด เช่น ความยากลำบากในการปรับใช้หลักธรรมเพื่อจัดการความซับซ้อนของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการเผชิญกับความท้าทายของระบบโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม ในขณะที่แนวคิดของกัลตุงสามารถเติมเต็มข้อจำกัดเหล่านี้ได้โดยการสร้างกรอบวิเคราะห์ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งและโครงสร้างทางสังคม แนวคิดทั้งสองสามารถเกื้อกูลกัน โดยพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจของปัจเจกชน ขณะที่แนวคิดของกัลตุงช่วยส่งเสริมการปรับปรุงระบบโครงสร้างเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อความสงบสุขในระดับสังคมการนำแนวคิดเหล่านี้

ไปใช้ประโยชน์ในสังคมไทยสามารถเริ่มต้นได้จากการส่งเสริมการฝึกสติและพัฒนาจิตใจในระดับบุคคล ซึ่งจะช่วยลดแนวโน้มความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม การปรับปรุงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมเชิงโครงสร้าง เช่น การกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้น จะช่วยสร้างความมั่นคงทางสังคมในระยะยาว นอกจากนี้ การส่งเสริมการเจรจาและความเข้าใจระหว่างกลุ่มชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนาจะช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับชุมชนสังคมไทยควรสนับสนุนการพัฒนาสันติภาพในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มคน เช่น การจัดเวทีสนทนาระหว่างชุมชนที่มีความเห็นต่าง การพัฒนากรอบการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนนโยบายด้านสันติภาพให้ครอบคลุมทุกภาคส่วน อีกทั้งยังควรบรรจุแนวคิดพุทธศาสนาและสันติภาพในหลักสูตรการศึกษาเพื่อปลูกฝังความเข้าใจเรื่องการจัดความขัดแย้งอย่างสันติและสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสันติภาพในสังคม

สำหรับข้อเสนอในการวิจัยเชิงพุทธศาสนาและสันติศึกษา ควรมีการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างสันติภาพภายในและภายนอก รวมถึงผลกระทบของการปฏิบัติธรรม เช่น การเจริญสติ ต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการลดความขัดแย้งในชุมชน นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนารอบวิเคราะห์ที่ผสมผสานหลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และพรหมวิหาร 4 เข้ากับแนวคิดของกัลตุง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ความขัดแย้งและออกแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างยั่งยืน อีกทั้งควรศึกษาวิธีการพัฒนาสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยนำแนวคิดทางสายกลางและอหิงสาเป็นแนวทางส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุป แนวคิดของพุทธศาสนาและกัลตุงมีศักยภาพที่จะช่วยเสริมสร้างความสงบสุขในสังคมไทยและโลก ทั้งในระดับบุคคลและโครงสร้าง การผสมผสานมิติทางจิตวิญญาณและโครงสร้างเข้าด้วยกันเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน การพัฒนาองค์ความรู้และการส่งเสริมการวิจัยในบริบทของพุทธศาสนาและสันติศึกษาเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับสังคมไทยและโลกสู่ความสงบสุขและความยั่งยืนในระยะยาว

บรรณานุกรม

- กนกพร กลิ่นดอกแก้ว และอดิพล เอื้อจรัสพันธุ์. (2565). ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม: ภาพสะท้อนการถูกกดทับจากการเรียนรู้ทางสังคมในสังคมไทย. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 36(1), 1-24.
- โคทม อารียา. (2567). *โคทม อารียา: รำลึกถึงอาจารย์ด้านสันติวิธี โยฮัน กัลตุงและชัยวัฒน์ สถาอานันท์*. https://www.matichon.co.th/columnists/news_4767659.
- เดโชพล เหมนาโลย. (2552). ความรุนแรง: มุมมองจากพุทธศาสนา. *วารสารศิลปศาสตร์*, 9(2), 155-201.
- พระปราโมทย์ วาทโกวิโท (พันธพัฒน์), พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ (ตุนิน), พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) และสุวรรณี ฮ่อแสงชัย. (2562). *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 6(10), 4697-4710.

- พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส. (2559). สันติศึกษา: พุทธวิธีสู่สันติภาพโลก. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 4(พิเศษ), 1-9.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2558). นิพพาน: อัดตาหรืออ้นตา?.
[https://www.mcu.ac.th/article/detail/14267#:~:text=\(๑\)%20สอูปาทิ,ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ](https://www.mcu.ac.th/article/detail/14267#:~:text=(๑)%20สอูปาทิ,ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ)".
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. (2567). ต้นแบบสันติภาพและสันติศึกษาในกรอบคิดของ Johan Galtung: ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม. *วารสารความขัดแย้งและสันติศึกษา*, 3(1), 1-15.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). *พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วัดญาณเวศกวัน.
- Galtung, J. (1967). *Theories of peace: A synthetic approach to peace thinking*.
https://www.transcend.org/files/Galtung_Book_unpub_Theories_of_Peace_-_A_Synthetic_Approach_to_Peace_Thinking_1967.pdf.
- _____. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191.
- _____. (1985). *Peace and Buddhism*.
<https://www.transcend.org/galtung/papers/Peace%20and%20Buddhism.pdf>.
- Tanabe, J. (2016). Buddhism and peace theory: Exploring a Buddhist inner peace. *International Journal of Peace Studies*, 21(2), 1-14.
- Fernando, N. (2018). *Peace in Sri Lanka in a state of decadence*.
<https://www.ivint.org/peace-in-sri-lanka/>.
- Kurtenbach, S. (2017). *No one size fits all – A global approach to peace*.
<https://www.giga-hamburg.de/en/publications/giga-focus/no-one-size-fits-all-a-global-approach-to-peace>.
- Theresa Der-lan Yeh. (2006). The Way to peace: A Buddhist perspective. *International Journal of Peace Studies*, 11(1), 91-112.